

Ірина ПАТЕН,

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри мовної та міжкультурної комунікації Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич) irinapatен@rambler.ru

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНА СПЕЦИФІКА ФРАЗЕМ НА ПОЗНАЧЕННЯ РУХУ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ, РОСІЙСЬКОЇ, ПОЛЬСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ)

Стаття присвячена контрастивно-комплексному дослідженню фразеотематичної групи зі значенням руху на матеріалі української, російської, польської та англійської мов як культурних практик і форм суспільної свідомості, що дозволило здійснити їх порівняльно-зіставний аналіз у системі стосунків: людина – мова – культура.

Ключові слова: фразеологічні одиниці, семантичний розряд, фразема, стійкі словесні комплекси, фразеотематичне поле, лінгвокультурологічна специфіка.

Літ. 9.

Irina PATEN,

Ph.D. in Philology, Senior Lecturer of Language and Intercultural Communication
Department Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) irinapatен@rambler.ru

LINGUISTIC AND CULTURAL SPECIFICITY OF PHRASEOLOGICAL UNITS DENOTING MOTION INTENSITY (BASED ON UKRAINIAN, RUSSIAN, POLISH AND ENGLISH)

The article focuses on the contrastive and complex analysis of the frazeotematic group denoting motion intensity in Ukrainian, Russian, Polish and English languages as cultural practices and forms of social consciousness, which allowed them to carry out comparative analysis in the relations: people – language – culture.

Key words: phraseological units, semantic category, frazema, resistant verbal complexes, frazeotematic field, linguistic and cultural specificity.

Ref. 9.

Ірина ПАТЕН,

кандидат філологічних наук, старший преподаватель
кафедры языковой и межкультурной коммуникации
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана
Франко (Украина, Дрогобыч) irinapatен@rambler.ru

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧЕСКАЯ СПЕЦИФІКА ФРАЗЕМ ДЛЯ ОБОЗНАЧЕННЯ ДВИЖЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ РУССКОГО, УКРАЇНСЬКОГО, ПОЛЬСЬКОГО І АНГЛІЙСЬКОГО ЯЗЫКОВ)

Стаття посвящена контрастивно-комплексному дослідженню фразеотематической групи со значенням движення на матеріалі українського, російського, польського і англійського языков як

© Патен І. Лінгвокультурологічна специфіка фразем на позначення руху (на матеріалі української, російської, польської та англійської мов)

культурных практик и форм общественного сознания, что позволило осуществить их сравнительно-сопоставительный анализ в системе отношений: человек – язык – культура.

Ключевые слова: фразеологические единицы, семантический разряд, фразема, устойчивые словесные комплексы, фразеотематичне поле, лингвокультурологическая специфика.

Лит. 9.

Постановка проблеми. Поняття руху є завжди аксіологічно акцентованим, і це знаходить вираження у його семантичній диференціації (рух як «зміна взагалі»; «переміщення у просторі»; «спрямований рух як розвиток»; «прогрес і регрес» як варіанти розвитку тощо). Рух у просторі, як реальний, так і метафоричний, – це універсалія, відображена в антропоцентричній мовній картині світу, прототиповим образом якого завжди була природна для людини дія, що позначається дієсловом *ходити*, його синонімами та похідними. У категоріях, образах і термінах «ходіння» осмислюється життя людини, причому різні способи найменування ходіння та етимологічна історія основних смислів, пов'язаних з *рухом* (напрям, просторова локалізація, спосіб руху, інтенсивність, шлях, мета, середовище), у різних мовах (в укр.: *ходити, йти*; в рос.: *ходить, идти*; у польсь.: *iść, chodzić*; в англ.: *to go*) здебільшого зумовлені національно-культурними особливостями.

Фразеологічні одиниці з компонентом-дієсловом руху неодноразово ставали об'єктом лінгвістичного аналізу. Предметом дослідження були їх структурні та семантичні властивості, закономірності формування семантичної структури фразеологічного знака, встановлення статусу слова-компонента у складі фразеологічних одиниць, виявлення семантичних змін дієслова руху в процесі фразеологізації, диференціація сем різних типів у складі фразеологічного значення [2]. Фраземи не лише характеризують ті чи ті явища об'єктивної дійсності, а й диференціюють поняття про них, виконуючи, отже, власне номінативну функцію.

Аналіз досліджень. У сучасній лінгвістиці актуальними є питання, що пов'язані з представленням фразеологічних одиниць у вигляді єдиної системи, яка відображає особливості фразеологічної семантики, структурно-семантичну неоднорідність, парадигматичні відношення, в які вступають фразеологізми, а також особливості їх функціонування в тексті (М. Алефіренко, А. Архангельська, М. Демський, Д. Добровольський, О. Левченко, В. Мокієнко, А. Мордвилко, О. Селіванова, В. Телія). Особливе місце в класифікаційній парадигмі займає ідеографічний опис фразеологічних одиниць, який має за мету їх угруповання за логіко-системним способом на основі здатності фразеологічної одиниці передавати певне значення (Н. Грозьян, А. Емірова, А. Івченко, В. Мокієнко, Ю. Прадід, Ю. Солодуб, В. Ужченко). Предметом вивчення фразеологічної ідеографії є фразеологічна картина світу – образна система стійких мовних одиниць, що формується під впливом різних суб'єктивних і об'єктивних факторів, цінностей, правил та уявлень, які відображають національно-культурну специфіку світорозуміння нації, та представлена у фразеологічних одиницях.

У нашому дослідженні ми опираємося на дефініцію, подану відомим фразеологом В. Телією в «Лингвистическом энциклопедическом словаре»: «Фразеологізм (фразеологічна одиниця) – спільна назва семантично пов'язаних сполучень слів та речень, які, на відміну від подібних до них за формою синтаксичних структур, не утворюються у відповідності із загальними закономірностями вибору і комбінації слів при організації висловлення, а відтворюються у мовленні у фіксованому співвіднесенні семантичної структури та певного лексико-граматичного складу» [4, 558]. На цій підставі об'єднуємо усі стійкі словесні комплекси одним терміном і включаємо їх до складу

фразеології; а з огляду на структурно-семантичні й функціонально-семантичні їх особливості вважаємо перспективною і такою, що знімає розбіжності щодо широкого й вузького розуміння обсягу фразеології, теорію М. Алексеєнка, який виділив у складі фразеології реально існуючі три розділи – ідіоматику, фраземіку й пареміологію [1] і відповідні типи одиниць, у яких закодовані в асоціативно-художній формі явища і ситуації реальної або віртуальної дійсності. Зазначене вище і визначає нашу позицію відносно трактування фразеологічної одиниці.

Широке розуміння об'єкта фразеології має місце не тільки в східнослов'янському мовознавстві, але й у польському, де сягає концепції С. Скорупки, та англійському мовознавстві, де широкого розуміння об'єкта фразеології дотримується зокрема Е. Редфорд. Дослідження останніх років в області фразеології свідчать саме про таке розуміння обсягу фразеології (С. Бомба, Е. Дзямська, С. Либерек, К. Клосинська, К. Мосьолек-Глованська, М. Левицький).

Мета статті зумовлена антропоцентричним спрямуванням сучасних лінгвістичних досліджень на вивчення структурно-семантичної, семіотичної та концептуальної організації фразеотематичного поля руху в неблизько споріднених мовах.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- вирізнити з фразеологічного фонду української, російської, польської та англійської мов вихідну групу фразеологічних одиниць зі значенням руху;
- визначити базовий список і структурно-семантичну класифікацію виокремленої тематичної групи фразеологічних одиниць.

Виклад основного матеріалу. Сучасна фразеологічна ідеографія досить своєрідно деталізує параметри просторового і перцептивного досвіду людини й актуалізує різні динамічні смисли в семантиці фразеологізмів, співвіднесених з різноманітними кодами (психічним, духовним, міфологічним, біоморфним, соматичним, зооморфним, фітоморфним, ландшафтним, космічним, метеорологічним, за В. Красних). Відтак маємо спільне або відмінне членування когнітивно-семантичного динамічного простору певної мови, втілене у порівнюваних мовах в 9-ти фразеотематичних групах зі значенням руху.

Семантична класифікація зазначених фразеотематичних груп здійснюється за онтологічною (рух у просторі лінійний, нелінійний, по колу), просторовою (концептосфера дороги, шляху і перешкод на шляху, непрямий, кривий рух), антропоморфною (рух зв'язаний з функціями певних частин тіла людини), символічною (символіка тварин, назви частин тіла тварин чи символічна функція предметів, артефактів), фізично-антропоморфною і прагмасемантичною (образно-характеризуючі номени, метафорично перенесені на людину, риси характеру, зріст, вигляд, вік, внутрішні якості, здатність до виконання певних дій і т. ін.).

Обґрунтувавши доцільність членування фразеологічних груп на семантичні розряди з урахуванням стійких словесних комплексів за їх елементарним значенням, тобто за семантичними компонентами або ідеограмами (за Н. Кириловою) [3], виділяємо основні фразеотематичні групи фразем зі значенням руху у зіставлявальних мовах: *швидкість, інтенсивність руху; повільний темп руху; спосіб пересування, характер руху; швидке, поступове або раптове зникнення; вказівка на раптову появу; рух до об'єкта, відношення до об'єкта; рух у зворотньому напрямку; невизначеність напрямку руху; хаотичний рух, пересування без мети.*

Найбільш чисельною в усіх досліджуваних мовах є фразеотематична група «*швидкість пересування*» і пов'язана з нею ідеограма «інтенсивний початок руху», які ма-

ніфестуються дієсловами інтенсивного руху у складі фразеологізмів: *бігти, знати, летіти, пуститись, рвати, мчати // бежать, мчатся, лететь, рвать // latać, biegać, iść, ruszyć, poruszać się, posuwać się, pędzić, rwać // go, fly, run, move, travel – пуститися (кинутися) бігти; дати волю ногам; з усіх ніг кинутися // броситься бежать; броситься стремглав; сорваться с места // dać drapaка; dać dyla; ruszyć z kopyta // make a bolt for it; cut and run; give sbmd the slip. Деякі образні номени репрезентовані різними комбінаціями ідеограм 'інтенсивність' і 'раптовість, моментальність' (кинутися з усіх ніг «дуже швидко почати бігти», показати п'яти «тікати поспіхом»; англ. *like greased lightning; like old gooseberry; like a horse on fire*), що зумовлено амбівалентністю семантичної структури зазначених перифрастичних та ідіоматичних зворотів (при поєднанні архетипної символіки вогню й світла, позначених ідеєю раптовості та образом коня).*

Досить продуктивним є коло фразеологізмів, що виражає прямо протилежне значення – «**повільний темп пересування**» (як *черепаха (йти, плентатися); нога за ногою (йти, плентатися) // черепашиим шагом (ходом); едва (еле) ноги передвигать (волочить) // wlec się noga za nogą; ledwo powłoczycь nogami; mieć nogi jak z ołowiu*). Група фразеологізмів англійської мови значно менша і охоплює лише декілька одиниць: *at a snail's pace / at a snail's gallop; hardly put one foot in front of the other; go at a crawl; go at a walk*.

У межах фразеотематичної групи «**спосіб пересування, характер руху**» вирізняються ідеограми 'рух потоком', 'суцільною масою', 'рух навпомацки', 'рух рачки', 'рух крізь натовп', який супроводжується тиснявою і штовханиною або навпаки 'вільний, нічим не обмежений рух': *хмарою сунути; повзти на чотирьох // валом валит // walić tłumem; pełzać na czworakach* – усі вони виявляються типологічно подібними за внутрішньою формою, на відміну від тих, які позначають поєднані з національно-культурними реаліями й предметами безеквівалентні культурні акціональні сценарії типу *гонки скакати, бігти як собака на посвист // to travel /walk bodkin*. Наголосимо, що в англійській мові характер руху зумовлений: 'подоланням різних перешкод і границь' (*to cut off a corner*), 'перешкодами у зв'язку із погодними умовами' (*to have the wind in one's face*), 'ускладненим рухом через натовп' (*to edge one's way*), 'узгодженим/неузгодженим рухом' (*to keep pace/step with smb / smth*) та ін.

Практично в усіх досліджуваних мовах простежується ідеограма 'рух пішки' (укр. *міряти кроками/ногами, їхати на батьківських/на двох своїх*, рос. *на своих двоих, ползать на четвереньках/на корташки взять*, польськ. *na czworakach chodzić*; англ. *to go on all fours*), розмежування яких визначається специфікою прояву епідигматичних зв'язків семантичного поля переміщення (антропоморфний вимір відстані, пов'язаний з переміщенням кроками або ногами чи рухом навколішках). Крім цих інваріантних семантем (*нога-ступня*) в англійській ширше реалізуються значення – *копито*, або *курава, пісок чи гравій (to hit the grit)*, які, природно, є наслідком швидкого бігу чи ходи суб'єкта. Окремо треба сказати про деякі національно марковані історичні антропомічні реалії та транспортні засоби – *to ride Bayard of ten toes* («їхати конем із десяти пальців», де *Bayard* – Байяр, чарівний кінь гнідої масті із лицарських романів), образні знаки з іронічною конотацією – *to ride in the marrowbone coach* – їхати 'на своїх двох' – «йти пішки».

Натомість за каузативною ознакою в межах фразеотематичної групи «**вказівка на зникнення**» виділяється ціла низка синонімічних варіантів дієслівних та адвербіальних сполук зі значенням раптового руху, руху зненацька, компоненти яких входять у дис-трибутивні зв'язки з дієсловами деструкції, руйнування, вказівкою на зникнення або знищення матерії або об'єкта. Зауважимо, що йдеться не стільки про фізичне зникнення

(людина як матеріальна істота не може просто розчинитися в повітрі), скільки про невідомий, неочікуваний спосіб руху як зникнення, який, скоріше, має епідигматично-образну, ніж онтологічну складову: *тільки й бачили; біс злизав // как ветром сдуло // przepaść jak kamień w wodę, spływaj stąd*. Англійські сполуки нейтрального характеру об'єктивують зникнення нефізичне, а уявлюване (зникнути, розчинитися *в повітрі, синяві*) або фізичне – втекти, подітись кудись, яке реалізується через образ пилу, куряви, що підіймається по дорозі після швидкого руху чи їзди: *not see someone for dust*; актуалізуються й локативи, що сягають архетипної символіки води, міфологічного низу: *take a running jump; go climb a tree; go to hell; go jump in the lake*. Окремі одиниці типу *шукати вітра в полі* казують сему зникнення й динаміку суб'єкта як результат раптового руху. Деякі емотивні фрази можуть передавати як позитивне, так і негативне ставлення до адресата: польське *diabli kogoś wzięli* функціонує у слов'ян як вигук обурення, роздратування, відсил 'піти геть'.

Антонімічні образи *раптової появи* представлені здебільшого прислівниковими фразами з компонентами *як, мов, ніби // как будто, словно*, причому семантичний актант виступає в цьому разі у ролі джерела, причини появи чогось: *как снег на голову // wpaść jak bomba // bolt from the blue, thunderclap in a clear sky*.

Більш релевантною для слов'янського лінгвокультурного простору є фразеотематична група «*рух до об'єкта*». Провідним є значення близькості, сукупності, скооперованості дій, єдності суб'єкта і об'єкта: *наступати на п'ятки // наступать на хвост, висеть на хвосте // gonić w piętke, chodzić ślad w ślad // to follow at one's heels, to follow as a shadow*.

Рух у зворотному напрямку онтологічно поєднується з ідеєю зворотного руху, яка реалізується відповідними дієслівними фразеологізмами типу *повертати голоблі назад, рачкувати назад // дать задний ход, от ворот поворот // być z powrotem, zabierać się do powrotu, wyjść po angielsku*. Промовистою виявляється внутрішня форма польського звороту *wracać na stare śmieci*, у якій реконструюється культурно переосмислене узагальнене значення домівки, рідного дому. В англійській мові їй відповідають фрази з антропоморфними компонентами – *крокувати* з додатковою семою раптовості, інтенсивності: *to retrace one's steps / way; to tread back one's steps*.

Національно-культурною специфікою вербалізації фразеотематичної групи «*невизначеність руху*» вирізняється передусім англійська мова, у якій наявний нечітко окреслений напрям або різноспрямований, безладний, хаотичний рух, переміщення в невизначеному або ж хибному напрямку, втрата шляху: *all over the shop, set one's face, hither and thither, back and forth, walk a turn, lose one's way*.

До складу фразеотематичної групи «*хаотичний рух, пересування без мети*» входять синонімічні за значенням дієслова (різноспрямованого руху) здебільшого з негативною конотацією, дієслова зі значенням непрямого руху, безперервного, циклічного руху і под. (*крутитися як білка в колесі, крутитися (вертїтїся, витїся, звиватїся) в'юном (як в'юн) біля (навколо) кого // вертеться (кружїться) как белка в колесе, вертеться (виться) в'юном*. У польській мові значення пересування без мети представлене в такий спосіб – *chodzić jak Marek po piekle, pójść za ciosem, iść za siódmą rzekę, puścić się w świat, szlifować bruki* і под.); в англійській мові представлено широку поліфонію семантики: *to do the block, to beat one's way, to be on one's pins, to be on the move, to be on the pad, to carry the banner, to cover the ground, to hit the breeze, to knock about*.

Похідною від цієї є ідеограма «*різноспрямований, але не безладний, нейтральний рух*», яка представлена ідеєю руху по колу; джерелом такого руху виступають здебіль-

шого артефакти, іграшки, ігри, окремі предмети матеріальної культури, іноді з додатковою модальною оцінкою зайвості, непотрібності: *kręcić się jak fryga, zataczać koło, robić okrąg, kręcić się w wirze (tańca), kręcić się jak w kołowrotku, tańczyć kołem, zrobić koło // top is asleep, to fetch / make a circuit, to go one's rounds*. Натомість саме в польській лінгвокультурі визначеність напрямку переміщення представлена більш імпліцитно, про що свідчить зворот *chodzić po kominkach*, який відбиває етикет, звичаєвість і певну мету візиту – *до сусідів, попліткувати, порозмовляти, провести час*. Окремі сполуки слів належать до слабо фразеологізованих або перехідних між вільними і зв'язаними – *udać się na wizytę, udać się z odwiedzinami*.

Що стосується такого важливого аспекту переміщення як роль синтаксичних актантів і стосунків до об'єкта, то варто відзначити, що цей аспект розглядається нами вкупі з аспектуально-семантичними класами дієслів (А.Залізник, Д.Шмельов) й стосунком до маніфестації руху в одному напрямку чи в різних напрямках. Це особливо відчувається на рівні похідних префіксальних дієслів у складі фразеологічних одиниць зі значенням однократності, раптовості, непоторюваності дії у слов'янських мовах, де ця категорія (перебігу дії в часі у поєднанні із синтактикою афіксальних формантів дієслів є суттєвою). Продемонструємо цю тезу на прикладі деяких компаративних фразеологічних одиниць польської мови, які реалізують специфіку вираження руху стосовно об'єкта: 'наближення до об'єкта' (переносно – *подібність-неподібність речей*): *podchodzi ktoś do kogoś (lub) czegoś Jak pies do jeża*; 'віддалення від об'єкта' *odszedł (odchodzi) ktoś jak zmyty/niepyszny, odskoczył (odskakuje) ktoś jak oparzony, poparzony, jak piłka, odgania się ktoś od kogoś jak od muchy/od natrętej/uprzykrzonej muchy*; 'рух навколо об'єкта (перешкоди)': *objechał ktoś kogoś jak święty Michał diabła*, пор. рос. *на кривой козе не объедешь*; 'непрямий рух об'єкта вниз', поєднаний із згадуваною семантикою раптовості дії, неочікуваності, деструкції зовнішніх сил: *wpada (wpadł) ktoś jak śliwka w kompot* "несподівано потрапити у скрутну, безвихідну ситуацію", *runął ktoś na kogoś jak burza, runęło coś na kogoś jak grom*. З огляду на цю лексико-граматичну категорію дієслів маніфестується у фразеотематичній групі «*різноспрямованість, хаотичність руху, пересування без мети*» яка об'єднує такі фраземи: *тинятися по світу // rójść za ciosem // to beat one's way*. Деякі образно-характеризуючі одиниці компаративного характеру зі значенням безперервного руху позначають циклічний рух, рух по колу або непрямий рух при поєднанні з деякими актантами, вираженими предметами-артефактами, знаряддями чи іхтіономенами: *kręcić się dzigoyu // вертеться в'юном // kręcić się jak fryga // to take a compass*.

Висновки. У результаті аналізу фразеологічного матеріалу виявлено активні компоненти значень, що денотують динамізм, спрямованість, тривалість, спосіб і характер пересування і є універсальними, оскільки охоплюють цілу низку слов'яно-германських мов. Ідеографічна характеристика фразеологічних одиниць дозволяє визначити загальне, тобто логічну схему (сітку координат) об'єктивно існуючих рухів і переміщень людини у просторі, та національно-специфічне втілення в окремій мові. Найбільш чисельною в усіх досліджуваних мовах є фразеотематична група «швидкість пересування» і пов'язана з нею ідеограма «інтенсивний початок руху», що цілком є закономірним, оскільки швидкість притаманна людській природі і відповідає потребам її комунікації і життєдіяльності. Також досить значним є коло фразеологізмів, що виражає прямо протилежне значення «повільний темп пересування», і фразеологізмів, що позначають напрям і спосіб пересування.

Розглянувши українські, російські, польські та англійські фразеологізми на позначення руху в просторі, більшість з яких об'єднано у дев'ять тематичних груп, виявлено

повну еквівалентність у плані вираження і часткову – в плані змісту. Це пояснюється тим фактом, що концепт «рух» є універсальним за своїм наповненням і однаково значимим для представників багатьох культур. Таким чином виявлено як спільні, так і специфічні властивості фразеологічних одиниць зі значенням руху. З одного боку, спільність виявлення ознак свідчить про культурну універсальність уявлень про переміщення в просторі, а з другого – описані відмінності є проявом національної специфіки, що відображає характер народу, його духовне життя, етнічний побут, темперамент тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеенко М. А. Объём и уровневое положение фразеологической системы языка / М. А. Алексеенко // *Linguistische Arbeitsberichte*. – Leipzig, 1980. – Nr. 27. – С. 38–55.
2. Иванова Е. Структурно-семантические свойства фразеологизмов с компонентом-глаголом движения : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Е. Иванова. – Курган, 1991. – 17 с.
3. Кириллова Н. Идеограмма как элемент фразеологической семантики и её изучение сопоставительным методом / Н. Кириллова // *Лексическая семантика и фразеология: (межвузовский сб. науч. трудов): статьи*. – Ленинград, 1987. – С. 74–82.
4. Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Англо-український фразеологічний словник / [упор. К. Баранцев]. – К. : Знання, 2006. – 1056 с.
2. Фразеологічний словник української мови / [уклад. В. Білоноженко, В. Винник]. – К. : Наукова думка, 1993. – Т. 1. – 528 с.
3. Фразеологічний словник української мови / [уклад. В. Білоноженко, В. Винник]. – К. : Наукова думка, 1993. – Т. 2. – 984 с.
4. Фразеологический словарь русского языка / [под ред. А. Молоткова]. – М. : Сов. Энциклопедия, 1968. – 543 с.
5. *Słownik frazeologiczny* / [oprac. A. Kłosińska]. – Warszawa : PWN, 2010. – 655 s.

REFERENCES

1. Alekseenko M. A. Ob#jom i urovnevoe polozhenie frazeologicheskoy sistemy jazyka / M. A. Alekseenko // *Linguistische Arbeitsberichte*. – Leipzig, 1980. – Nr. 27. – S. 38–55.
2. Ivanova E. Strukturno-semanticheskie svojstva frazeologizmov s komponentom-glagolom dvizhenija : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.01 / E. Ivanova. – Kurgan, 1991. – 17 s.
3. Kirillova N. Ideogramma kak jelement frazeologicheskoy semantiki i ejo izuchenie sopostavitel'nym metodom / N. Kirillova // *Leksicheskaja semantika i frazeologija: (mezvuzovskij sb. nauch. trudov): stat'i*. – Leningrad, 1987. – S. 74–82.
4. *Lingvisticheskij jenciklopedicheskij slovar'* / [gl. red. V. N. Jarceva]. – M. : Sovetskaja jenciklopedija, 1990. – 685 s.

1. Anglo-ukrajins'kij frazeologichnij slovník / [ypor. K. Barancev]. – K. : Znannja, 2006. – 1056 s.
2. Frazeologichnij slovník ukrajins'koji movi / [uklad. V. Bilonozhenko, V. Vinnik]. – K. : Naukova dumka, 1993. – T. 1. – 528 s.
3. Frazeologichnij slovník ukrajins'koji movi / [uklad. V. Bilonozhenko, V. Vinnik]. – K. : Naukova dumka, 1993. – T. 2. – 984 s.
4. Frazeologicheskij slovar' russkogo jazyka / [pod red. A. Molotkova]. – M. : Sov. Jenciklopedija, 1968. – 543 s.
5. *Słownik frazeologiczny* / [oprac. A. Kłosińska]. – Warszawa : PWN, 2010. – 655 s.

Статтю подано до редакції 27.02.2015 р.